

ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵՐ

ՀԱՅՏԵՄԵՐԸ 1:

1839.

ԹԻԻ 10

1 Կալապի. 2 Լեւոնդապի. 3 Սահիւլապի.
4 Լեւոնդապի. 5 Սահիւլապի:

Սարգսի զանազան ազգերու յարաբերութիւնները:

Երբ մարդկային ցեղին վրայ ընդհանուր զննութիւն մը ընենք, զանազան ազգերուն բնական տրամադրութեանը և բարոյական վիճակին մէջը անանկ մեծ տարբերութիւն կը տեսնանք՝ որ մեզ կը զարմացունէ: Եւ յիշատակ ազգերու գոյնին բարձրութեանը և մարմինին կազմութեանը մէջ մեծ աննմանութիւն կայ: Բազմազանութիւններուն ու Բազմազանութիւններուն մէջը հազիւ թէ մէկը կը գտնուի որ վեց ոտքէն պակաս երկայնութիւն ունենայ. և շատ անգամ զրեթէ եօթը ոտք բարձրութեան կը հասնին անոնք: Ուրիշ ազգեր ալ կան՝ որոնց մէջը հազիւ կընտան մէկը գտնուի որ հինգ ոտքէն է վեց բարձրութիւն ունենայ: Եւ զանազան ցեղեր և լեզուներուն ընդմիջ թէ իրօք թզուկ են, իրենց հասակը միայն չորս ոտք բարձրութիւն ունենալով: Տես ան վարդապետ և շուշանադոյն բարակ մորթը՝ որ Չէրքէզի կամ Վրաստան

նի բնակիչներուն երեսը կը գեղեցկացունէ, բեր անոր քովը Ուտենտոտացիին հաստը կաշին ու աղոտ սևութիւնը, և ահա երևակայութիւնդ կը շփոթի անոնց մէջ անմիաբանութեանը վրայ: Եւ այս Եւրոպայի կը տեսնուի բարեձև գլուխը, և անոր գեղեցիկ լեցուն ձուսած գէմքը. բազմազան անհկա Բարիպներուն տափակ գլուխին և Ուտենտոտացիներուն սրմաճ երեսին հետ, և այնչափ տարբերութիւն պիտի գտնաս՝ որ առջի բերանը դժուարին պիտի ըլլայ հաւատալ թէ աս իւրաքանչիւր ազգերը մի և նոյն ցեղէ յառաջ եկած են: Գուցէ էվելլի մեծ են ազգերուն բարոյական և մտաւոր վիճակին մէջ գտնուած զանազանութիւնները: Եւ այս լուսաւորեալ երկիրներուն մէջը ծաղկած կատարեալ ուսումնականին, ան ճարտարաբան բեմքասացին, որ մարդոց միտքը զմայլեցունելով՝ բարձրաձայն դժուարութիւն մը իր վրան կը ձգէ, ու բազմազան անհկա ան մեղակամարմին բարբարոսին հետ՝ որ իր մուխով սեպած խու

ցին մէջը կըմտաւ: Կայէ՛ Քրիստոնեա-
յին վրայ որ Լեհօվային սեղանին առջևը
ծնրադրութիւն կընէ՝ աղօթքի ու հաւատքի
մէջ ծերանալով, և անմահութեան յոյսե-
րով զօրանալով. և ետքը ան կատարի և
զարշէլի մարդակերին վրայ նայէ՛, որ ա-
րունթաթախ ահուաներով իր ըրած մար-
դազոհին դեռ գորդըրդացող անդամները կը
պատուէ: Ի՛նչ մեծ տարբերութիւն:

Մեր սեռին վիճակին մէջը և դէմքին
վրայ եղած աս զանազանութեանը պատճա-
ռաւ յարմար դատված է մարդկային ձեւը
կամ կազմութիւնը դաս դաս բաժնել: Եւ
խարհագիրները յարմարաբար հինգ երեւե-
լի տեսակի բաժնած են աս մեր հողագուն-
տին վրայ բնակող մարդոց սեռը: Եւ հինգ
տեսակները զանազան անուններ ունեցան,
ինչպէս որ հոս կըտեսնըվի:

Լեռնադաշտային
բաժանումն:

- 1 Լեռնադաշտի ցեղ:
- 2 Լեռնիկի ցեղ:
- 3 Լեռնի ցեղ:
- 4 Լեռնի գաղի ցեղ:
- 5 Լեռնադաշտի ցեղ:

Պլումնադաշտային *

- 1 Կովկասցի:
- 2 Եթովպացի:
- 3 Սինկոլացի:
- 4 Լեռնի գաղի:
- 5 Սալայցի:

Կմէլին բա-
ժանումն:

- 1 Ղերմակ մարդ:
- 2 Սև մարդ:
- 3 Սոթգոյն մարդ:
- 4 Կարմիր մարդ:
- 5 Եստրալ մարդ:

Եւ բաժանումներն երուն իւրաքանչիւրը
մէկ մէկու նման են, միայն անունները
տարբեր է: Սենք հոս Պլումնադաշտին
բաժանմանը պիտի հետեւինք անհէկա ամէնէն
հասարակը ըլլալով, և ընդհանրապէս տ-
մէնէն ընդունելին:

Ս. Կովկասցի. Մարդկային սեռին մէջ ա-
մէնէն գեղեցիկ աղբը ասիկա է: Եւ ցեղին
ունեցած յատկութիւնները ասոնք են:
Ղերմակ մարդ կամ գեղեցիկ վարդազոյն
երանգով, և կամ քիչ մը սևի հակամիտե-
լով. կարմիր այտ, սև կամ զանազան մուգ
գոյն մազ, որ է առատ կակուղ և ընդ-
հանրապէս շատ կամ քիչ գանգուր կամ ու-
լորուն: Բոլորակ գլուխ, շիտակ ու ձուա-
ձև դէմք. քիչ մը տափակ ճակատ. նեղ և
քիչ մը արծուային քիթ. ծնօտի ոսկորնե-
րը դուրս ցցուած. պղտի բերան, պրու-
կունքները քիչ մը դուրս դարձած՝ մանա-
ւանդ վերի պուկունքը. լեցուն ու կլոր
թունջ. գոյնգոյն աչք, բայց ըստ մեծի
մասին կապուտ: Եւ ցեղին անունը Կովկաս
լեռնէն ելած է, որ կըկարծըվի թէ աս ցե-
ղին առջի բնակարանը ան լեռն էր: Բայ-
ցի Լաբոնիայիներէն՝ բոլոր Լեռնադաշտի-
նէր, Լախայի արևմտեան կողմի բնակիչնե-
րը, և Լեռնի գաղի բոլոր ան բնակիչները՝

որոնք Լեռնադաշտի նախնիքներու սերունդ
են, աս կարգին մէջը կըդառնան: Հաս-
տիքապէս և երեւելի տարբերութիւններ կան
աս ցեղին մէջը: Բնական և բարոյական
հանգամանքները կատարելապէս իրարու
նման չեն: Սայն մէկ ընդհանուր նմանու-
թիւն մը կայ՝ որ բաւական է ամէնը մի և
նոյն կարգի մէջ դասել: Պլումնադաշտը կը
կարծէ թէ մարդկային ցեղին առջի կազ-
մութիւնը Կովկասեան ցեղին կազմութիւնն
էր: Բարոյականութիւնը և գիտութիւնը
աս ցեղին մէջը էվելօք մշակեալ կըգտ-
նանք. երկրիս վրայի լուսաւորեալ աղբե-
րը ասոնցմէ են. և թէպէտ ուրիշ ցեղերէ-
եղան անձինք՝ որ բարոյական և մտաւոր
զերազանցութեան հասան, արհեստները
ու գիտութիւնները կատարելութեան հաս-
ցուցին, սակայն աս ցեղը յայտնապէս բո-
լոր ուրիշներէն յառաջադէմ է հիմայ:

Բ. Եթովպացի. Եւ ցեղին ունեցած հանգա-
մանքները շատ դիւրին կերպով կորուզին:
Սև ու բրդային մազ, երկան ու բարակ
գլուխ, ծնօտի ոսկորները դուրս ցցուած,
աչքը նմանապէս դուրս, քիթը լան՝ հաս-
տը՝ տափակ ու վերի ծամելիքին փակած,
առջևի ակունքները դէպ ՚ի դուրս. պրու-
կունքները շատ թանձր, թունջը ներսով,
ու ծունկերը ըստ մեծի մասին դէպ ՚ի ներս
դարձած: Եւ ցեղը կըգտնըվի Լեռնիկի
արևմտեան ու հարաւային ամէն կողմերը:
Մատակաւորելի և Կոր Հոլանտայի ծովե-
զերքները, և Վան Տիէմէնի կղզիները՝

*Blumenback. Պլումնադաշտ, Գեղարմաշտի երեւելի
բնակիչն:

Եւստ. Լախայ. — Գանգուր. գըւրաճըր. —
Գանգու. ցեղի:

Նոր Քալէտօնիա և Նոր Կուինէա : Իւարդարե Լյոքեցած գօտիին տակը ինկած բոլոր սահմաններուն մէջը բաց ՚ի Լմերի գայէն՝ սեւ ազգեր գտնուկեցան : Բայց օսկայն աս կարգին մէջ ալ զանազանութիւններ կան : Օրը օրինակ բուն խափշիկին մորթը ամենեւին սեւ է ու մազերը գանգուր . բայց Քաֆրաստանցիին մորթը պղնձագոյն է , ու մազերը երկան ու բուրդի պէս . և Վան Տիէմէնի բուն բնակիչները խիստ սեւ գոյն ունին ու մազերնին գանգուր է : Առեւտրոտացիներն ալ որ աս կարգին հետ կը դասվին՝ Սալէայի ցեղին նմանութիւն ունին իրենց գլխուն ձևովը , ու Սոնկոլին՝ մորթին գոյնովը ու բարակ մօրուքովը . բայց իրենց բուրդի նման մազերը Լթէով պապիներուն կարգը կը դասէ անոնք :

Դ. Սոնկոլայ . Ես ցեղին հանգամանքները են՝ մութ գեղին գոյն՝ հանդերձ սեւ աչքով ու սեւ մազով , որ է շիտակ՝ կարծր ու բարակ : Եւրոպի վրայ բնաւ կարմրութիւն չի տեսնուիր : Գլուխը կովկասցիին գլխուն պէս կը լորը ըլլալուն տեղը՝ գրեթէ քառակուսի է : Ճակատը նեղ , երեսը լան ու տափակ : Օնտոնի ոսկորները լան և դուրս ցըցուած , թունջը դուրս , ականջները մեծ , պոկունքները հաստը : Ինդհանրապէս կովկասցիին հասակէն կարճ է աս ցեղին հասակը : Սիջին և Հիւսիսային Եւրոպի ազգերը , Լաբոնիացիները և Լմերիգայի Հիւսիսային մասին մէջը Լսկիմացիները աս կարգին հետը կը դասվին :

Դ. Լթէովայ . Ես ցեղը Լմերիգայի բոլոր հին բնակիչներն են , բայց ՚ի Լսկիմացիներէն : Ես ցեղին հանգամանքները են՝ նարնջադոյն կամ պղնձագոյն մորթ , սեւ մազ՝ որ է կարծր՝ հաստ ու երկան . ծնոտին ոսկորները բարձր ու լայն . աչքը խորունկ . ճակատը ցած ու երեսին վերի մասը լան . գէմքին ընդհանուր երեւոյթը ու գլխուն ձևը շատ նման է Սոնկոլներուն ցեղին : Ես ցեղը կերեայ թէ զանազան մէկըմէկէ տարբեր կարգերէ բաղկացած է : Ոմանց մարմինն գոյնը գրեթէ ճերմակ է , ուրիշներունը գրեթէ սեւ . ոմանք ջանացին հաստաւ տեղ թէ աս ազգը մօրուք չունի , բայց աս բանս սխալ է : Բոլորն ալ մօրուք ունին ,

բայց քիչ է . և շատերը արմատէն կը փրցունեն կը հատուցունեն իրենց մօրուքը :

Ե. Սալէայ . Ես ցեղին հանգամանքները շատ անորոշ ու անստոյգ են : Գոյներնին շատ կը տարբերի իրարմէ , անանկ որ մինչև թեթեւ մութ գոյնէ գրեթէ բոլորովին սեւ գոյն ունեցողը կայ : Մազը սեւ՝ շատ առատ՝ կարճ ու ոլորուն , գլուխը նեղ՝ դուրս ցըցուած ճակատով . բերանը մեծ . քիթը հաստ ու տափակ : Նոր Հարուային Սալէայի ու անոր մօտերը գտնուած բազմաթիւ կղզիներուն , և Հարուային ծովին մէջը ցրուած անհամար կղզիներուն բնակիչները աս կարգին հետը կը դասվին :

Հիմայ ամէն մարդ մէկէն ՚ի մէկ կիմանայ թէ աս բաժանումը խիստ անկատար է : Ես կարգերուն իւրաքանչիւրին մէջը կը դասուվին անձինք որոնք կատարեալապէս կրնան պատշաճիլ որ և իցէ միւս կարգերուն ալ : Միայն աս կրնայ ըսվիլ թէ մէկ ընդհանուր նմանութիւն մը կայ : Թէ որ մէկը ջանայ մէկ քաղաքի մը բնակիչները երկու կարգ բաժնելու , բոլոր բայց գոյն ունեցողները մէկ կողմը դնելով և ամէն մութ գոյն ունեցողները միւս կողմը , յայտնի է որ շատ անձինք կը դասուվին որ դժուարին է գիտնալ թէ ո՞ր կողմը դասելու է անոնք : Եսանկ է նաև ան հինգ կարգին մէջն ալ՝ որուն բաժնուած է բոլոր մարդկային սեռը , յարմարութեան համար : Ինական և յայտնի որոշված սահմաններ չի կան : Քանի մը բնագիտններ հարկաւոր սեպեցին վերը եղած հինգ բաժանումէն էվելի բաժանումներ ընել , և ուրիշները միայն իրենք բաւական համարեցան . և այսպէս բաժնեցին բոլոր մարդկային սեռը՝ Լարուայի , Եւրոպի և Փրիկիցի :

Եւս ասանկ է մարդկային սեռին ընդհանուր բաժանումը : Եւրոպի կիմացի թէ մարմինն կազմութեանը՝ գոյնին՝ հասակին՝ և ուրիշ հանգամանքներուն մէջը շատ մեծ զանազանութիւններ կան : Կարճահասակ Լսկիմացի և հսկայաձև Բաղալոնացի , ամենեւին սեւ Բիբիկեցի ու գեղեցկադէմ Լարուայի մեծապէս տարբեր են իրարմէ . բայց մէջերնին մէկ կապակցութիւն մը կայ , որով աս խիստ տարբեր գոյները իրարու հետ կը խառնուվին ու կը միաբանին :

Հատ սքանչելի պատմութիւններ զրուցւիցաւ մարդկային հասակին մինչև տասը կամ մինչև անգամ տասներութը ոտք բարձրութեան հասնելուն վրայ : Մէկ ընդհանուր կարծիք մը կայ թէ հին դարերուն մէջ մարդկանց հասակը հիմակվանէն շատ բարձրը էր . և աս կարծիքը հաստատված էր ան խոշոր ոսկորներուն պատմութեանցը վրայ՝ որ երբեմն գտնուվեր են : Բայց սակայն հընար չէ մէկ ճշմարիտ օրինակ մը յառաջ բերել թէ ութը կամ ինը ոտքէն էվելի բարձր հասակ ունեցող մարդ ըլլայ : Բայց ՚ի Վեթացի Վոդիադէն՝ որ վեց կանգուն ու մէկ թիղ բարձրութիւն ունէր : Հապիբութ երևելի անդամադները պարիսպի մը աւերակներուն մօտը դերեզմանի մը մէջ խոշոր ոսկորներ գտաւ , որոնց համար կըսէ թէ քսանըհինգ ոտք ու կէս բարձրութիւն և մէկ ուսէն մէկալ ուար տասը ոտք լայնութիւն ունեցող կենդանիի մը ոսկորներ էին : Բայց վրայ երկան ու մեծ վիճաբանութիւն ծագեցաւ , բայց վերջապէս անորոշ մնաց թէ արդեօք աս ոսկորները մարդուն մնացորդ էին եթէ փիղի : Բմէն կերպով հաւանական կերեայ թէ վերջինը եղած պիտի ըլլայ :

Սակայն ուրիշ ստոյգ պատմութիւններ կան ութը ոտքէն էվելի բարձրութիւն ունեցող մարդոց վրայ : Բրուսիայի Թագաւորին պահապաններուն մէկը ութը ոտք ու կէս բարձրութիւն ունեցիր է : Գերմանացի մարդ մը Ռիքարդ անուն ութը ոտք ու իրեք մատ բարձրութիւն ունէր : Հիմայ Բնդրիայի մէջ մեռած մարդու մը ոսկորները կայ , որ ան մարդը ութը ոտք ու չորս մատ բարձրութիւն ունի եղեր : Ղնտոնի մէջ մինչև ութը ոտք բարձրութեան հասնող քանի մը Իսլանդացիներ ալ գտնուվեր են : Բնդհանրապէս աս հսկայ մարդիկը ոչ բարեձև կազմութիւն ոչ ալ իրենց հասակին համեմատ զօրութիւն կունենան : Եւ մէկ խիստ հասարակ կարծիք մըն է որ խոշոր մարդիկներուն մէջ հազիւ թէ երևելի մոտաւոր զօրութեան տէր մարդիկ ըլլան :

Ուրիշ անձինքներ ալ կան որ սովորական միջակ հասակին տյնչափ կարճ են , որչափ որ վերինները բարձր են անկից :

Ոչ միայն կան մարդիկ որ թզուկ են , հապա մեծ մեծ աղգեր կան որ շատ կարճ հասակ ունին : Հարաւային Բիբիլէի մէջ Պօժիսման ցեղը շատ կարճ է : Արօվի թէ չորս ոտք և վեց մատի չափ բարձրութիւն ունին երիկ մարդիկը , ու չորս ոտք կնիկները : Պարբօ կըսէ թէ ինքը իրեք ոտք ու ինը մատ բարձր կնիկ մը տեսեր է , որ խել մը զաւկրներ ունէր : Ինչ մեծ տարբերութիւն կայ ասանկ մէկ ցեղի մը մէջ ու Բաղահոնացիին մէջը , որ կըսվի թէ վեց ու կէս ոտքէն մինչև եօթը ոտք բարձրութեան կըհասնի :

Վերադառնալով վեթիկներուն :

Միւս օր մը զպրատուն մը դայի որ պզտի տղոց համար էր . և երբ հոն նստեր էի , վեց տարեկանի չափ չար տղայ մը իր չորս տարու քրոջը գլխուն զարկաւ որ իր քովը նստեր էր : Վոյքը վրէժխնդրութեան ճրջմարիտ ոգիով ձեռքը վերցուց և իր եղբորը գլխուն պիտի զարնէր : Աիշտ երբոր ձեռքը անոր գլխուն պիտի իջեցունէր , վարժապետը տեսաւ անկիւս ու ըսաւ . «Վոյք ջիկա , ալ աղէկ է որ դուն պաղնես անկիւս» :

Մէկ վայրկեանին փոքրիկ աղջկանը կիւրքը բոլորովին փոխվեցաւ . իր թևերը եղբորը վիզին վրայ ձգեց ու սկսեց անկիւս պաղնել : Տղան սկըսեց լալ , և իր արցունքները երեսնիվար կըլաղէին : Պզտի քոյրը անոր արցունքները սրբեց՝ ու աշխատեցաւ որ անկիւս միւրթարէ . բայց ան էվելօք կուլար :

Զարնելուն տեղը պաղնելը՝ բարիով չալին յաղթել է :

Ս եղին խաբէրայութիւնը :

Մեղքի մէջը աղէկ պտուղ մը չի կայ , մեղքին խոտմունքներուն ամէն ալ սուտ և խաբէրայ են : Գեներալ Լոքսէի սպասաւորը , մեղքով վատտակ ընելու յոյս ունեցաւ , բայց բորոտութիւն տոացաւ : Բաղամա պատիի ետեւ ինկաւ , բայց իր զիմացը սուր ելաւ : Բար ոսկիի գանձ մը գըտաւ , բայց ան գանձը իր հոգին մարմինէն բաժնեց : Մի միայն մեղաց պտուղը թէ որ սպաշխարեմք , ամօթն է , ու թէ որ չապաշխարեմք մահն է :

Թռչնալ:

Բոլոր օտար և վայրենի թռչուններուն մէջէն ամենէն աղէկ մեզի ճանչցըվածը Թռչնալն է, որովհետեւ իր մեծ գեղեցկութեանը հետ աղէկ ալ վարժութեան ընդունակութիւն ունի: Իր ձայնը ևս էփելօք մօտաւորութիւն ունի մարդու ձայնին նմանելով՝ քան թէ ուրիշ թռչուններուն ձայնը:

Օգարմանալի է ևս իր զիւրութեամբ լրտնիլ սորվելը, և շատ խօսքեր արտաբերելու ընդունակ ըլլալը: Եւ մէկ Թռչնալ մը տեսայ՝ որուն տէրը իր դէմի զրացինէն շատ նեղութիւն կրէր էր և սուտ տեղը դրապարտվէր էր անկից: Եւ մարդը Թռչնալին սորվեցուցեր էր իննեթորդ պատուիրաններ արտաբերել, որ է՝ Քո-ընկերդ ինչո՞ւս փայտ-լէ-ն մը ընէր: Եւ ասիկա բարձր և յատակ ձայնով մը կը զրուցէր: Թռչնալին վանդակը սովորաբար ան զրապարտիչին տանը զիմացը կախված էր, և ինքը բոլոր զրացիները կը զրուարձացունէր յաւատեւութեամբ յորդորելով զանոնք:

Հենրիկոս է Բնգղիայի Թագաւորը Քէմը գետին վրայի իր պալատը բնակած ատենը մէկ Թռչնալ մը ունէր: Եւ Թռչնալն զգալու անցնող ճամբորդներէն շատ խօսքեր սորվէր էր. և մէկ օր մը որ իր Թառած գաւազանին վրայ կը խաղար, խղճալին դիպուածով գետը ինկաւ, և նոյն ատենը կրցածին չափ բարձր ձայնով կանչեց թէ, Սէլ նաւալ մը, խառն լէրէ* մէկ նաւալ մը: Սաւա-

*Սէլ լէրէն կենդ Թալէոի արժողութիւնն ունի:

Թռչնալ. արտաբերութիւն: — Ս անդակ. բաժնէ: Օգարտիչ. իժարութիւն:

ա *10

վար մը՝ որ մօտը կեցեր էր, աս ձայնը լսելով աճապարեց դալ ան տեղը՝ ուր որ Թռչնալը կը լողարկոր, և ջուրէն հանելով առնիկա՝ Թագաւորին տարաւ: Եւ որովհետեւ կը թռլի որ Թռչնալը Թագաւորին սիրելին էր, մարդը սկսեց սնդել Թէ պէտք է որ ինքը վարձատրի ոչ իրեն աշխատանքին նայելով, հապա իր ըրած ծառայութեանը: Եսկից 'ի զատ Թռչնալը ինկած ատենը քըստան լիբէ կանչելուն համար՝ մարդը ըսաւ Թէ Թագաւորը կապված է 'ի պատիւ Թռչնալին ան ստակը հատուցանել: Թագաւորը վերջապէս միաբանեցաւ ձգելու որ ինքը Թռչնալը որոշէ Թէ ինչ պէտք է տրվիլ մարդուն. Թռչունն ալ ասիկա լսելով՝ կանչեց, Սէլն փէննի* մը ար-է:

Բնաբանները շատ տեսակ Թռչնալներ կը թռլեն, բայց մենք անոնց ընդհանուր հանգամանքներէրուն վրայ խօսելով ան բաժանմունքը զանց կրնենք: Եւսնց ամենն ալ միօրինակ կազմըված են. չորս ոտքի մատ ունին. երկուքը առջևին ու երկուքը ետևին, վեր ելլալու և բռնելու համար: Օգրաւոր կոր կամ ծուռ կտուցներ ունին՝ ընկուղները և ուրիշ կարծր բաներ կոտրելու համար, որոնցմով կը կերակրին. և բարձր անախորժ ձայն մը՝ որով իրենց բընակած անտառները կը լցունեն:

Բայց կան ուրիշ յատկութիւններ ալ իրենց կազմութեանը մէջ. և նախ և առաջ իրենց ոտքերուն մատերը մէկ մասնաւոր կերպով մը ձևացած են՝ որ քալած կամ բանի մը վրայ ելած ատեննին կերակայ, և երբ որ կերակուր կուտեն: Բանի մը վրայ ելլալու ըլլան նէ իրենց մատներուն երկուքը դէպ 'ի առջևին կերկընցունեն, և երկուքը դէպ 'ի ետևին. բայց երբոր կերակուրնին կառնեն և ոտքովնին իրենց բերանը կըրտանին, վարպետութեամբ և շուտ մը ետեւի մեծ մատերնին առաջ կը դարձունեն, որպէս զի իրենց ուտելու ընկուղը կամ պըտուղը աղէկ մը բռնելու կարող ըլլան, ու բոլոր ժամանակը մէկալ ոտքերնուն վրայ կը կայնին:

Կտուցնին ևս էփելի մեծ յատկութիւններով ձևացած են. ինչու որ վերի կտուցն

*Յաւան փէննին մէկ Թալէո իր է:

ալ վարինին պէս շարժական է : Դատ աւրիշ թուշուններուն վերի կտուցը գլխուն ոսկորին կալած է . բայց թութակին և մէկ երկու ուրիշ տեսակ թուշուններուն վերի կտուցը երկու կողմէն ամուր ջիղերով գըլխուն ոսկորին հետ կապված է : և թուշունը ինտոր որ ուզէ նէ կըվերցունէ ու կիջեցունէ իր կտուցը : Ետով կընան իրենց կըտուցը էվելի լան բանալ : որ մեծ օգուտ ունի իրենց . որովհետեւ վերի կտուցինն այնչափ կոր կամ ծուռ է : և անանկ վարինին վրայ կախված է : որ եթէ միայն վարինը շարժեր նէ : հազիւ թէ իրենց բերանը կընային ըստ բաւականին բանալ կերակուր առնելու համար :

Ետնք են կտուցին և մատերուն օգտակարութիւնը երբոր իւրաքանչիւրը զատ զատ գործածվելու ըլլայ նէ . բայց շատ անգամ երկուքն ալ ՚ի միասին կըգործածվին երբոր թուշունը տեղէ մը վեր ելլալու է նէ : Եւ թուշունը մէկ ոստէն մէկալ ոստին վրայ չի կընար ցաթկել : իր ուրքները աս բանիս համար յարմարած չըլլալուն համար . ուստի կըտուցը և ոտքերը մէկէն կըգործածէ : Եւ աջ կտուցովը իբրեւ թէ մէկ կեռով մը կըբռնէ ելլալու տեղը : ետքը ուրքները վեր քաշելով ան նոյն տեղը կըհաստատէ : և ետքը նորէն գլուխը ու կտուցը յառաջ կըտանի . և ասանկ մէյմը գլուխը ու կտուցը և մէյմը մարմինը ու ոտքերը յառաջ տանելով մինչեւ իր ուզած տեղը կըլլայ :

Եւ թուշունին լեզուն մարդու լեզուի նմանութիւն ունի քիչ մը : և ոմանք կըկարծեն թէ աս պատճառաւն է որ ասանկ աղէկ յարմարութիւն ունի մարդկային խօսքի նմանութիւն ընելու . բայց ես չեմ միտ բանիւր անոնց կարծիքին :

Թէպէտ Եւրոպայի մէջ շատ թութակ կըգտնուի : բայց սակայն անիկա հոն չի թխտեր . ինչու որ Եւրոպայի կլիման չափէն էվել ցուրտ է իրեն իր բնիկ երկրին տաքութեանը նայելով :

Թութակները զարմանալի ճարտարութիւն և բան սորվելու ընդունակութիւն մը ունին . և աս ճարտարութիւնը որ ընտա

նեցած վիճակի մէջ կըցուցնեն : կերևայ թէ բնական է իրենց անտառներուն մէջ իրենց բուն գտնուած տեղերնին ալ : Ետնք մէյտեղ կըկենան երամովն և փոփոխակի իրարու օգնութիւն կըհասնին ուրիշ կենդանիներէն վտանգ մը հասնելու առեւեր կամ մէկզմէկ յորդորելով : Ենդհանրապէս խոռոջաւոր ծառերուն վրայ կըթխտեն : ուր որ ծակ մը կըշինեն : ու բոյներուն մէջ իր կողմը չեն պատեր : Երկու կամ իրեք հաւկիթ կածեն . և հաւանական է որ մանրերը իրեքէն ալ էվելի ածեն . ինչու որ բնութեան մէջ ընդհանուր կանոն մըն է : որ պզտիկ կենդանիները էվելի բազմածին են . քանզի իրենց բնական տկարութիւնով էվելոք ենթակայ ըլլալով կորստվելու : բնութիւնը հարկաւոր սեպեց էվելոք բազմածին ընել անոնք որ իրենց տեսակը պահպանի : Բայց ընդհանրապէս երկու հաւկիթով կըթխտեն : որոնք աղանիի հաւկիթ կընմանին և նոյն մեծութիւնը ունին : Հաւկիթները միշտ մանտրտիկ բիծերով կըլան կաքաւի հաւկիթի պէս . և քանի մը ճանապարհորդներ կըհաստատեն թէ միշտ խիստ բարձր խիստ մեծ և շիփշիտակ ծառերուն բունին մէջ կըգտնուին : Եւ երկիրներուն բնակիչները որոնք շատ գործ չունին : զգուշութեամբ կըլրտեսեն թութակին բոյնը : և թէ որ ան տեղվանքը Եւրոպայի մը գտնուի՝ մեծ ուրախութեամբ կուգան անոր կիմացունեն : Եւ որովհետեւ ան թուշունները շատ բան սորվելու ընդունակութիւն ունին՝ որոնք պզտիկ կըբռնըվին : ուստի մէկ բոյն մը ստանալու համար քաշված աշխատանքը արժան կըսեպվի . և ան մանտրտիկ ձաղերը ձեռք ձգելու ընդհանուր կանոն է՝ ծառը կտրել : Ծառը իյնալուն շատ անգամ կըպատահի որ թութակին ձաղերը կըմեռնին . բայց թէ որ անոնցմէ մէկը ապրի : քաշված աշխատութեանը փոխարէն հատուցում կըսեպվի ան :

Տեսակ մը մեծ թութակ կայ՝ որուն գլուխը դեղին կարմիր և մանուշակի գոյն փետուրներով զարդարված է . մարմինն վրայի փետուրները կանաչ են : Թեւերուն

ծարերը կարմիր, ու պոչին փետուրները երկան ու դեղին: (Նաբանին մէկը կը հաստատէ թէ՛ աս թուշունը՝ որ շատ քիչ կը բերվի Եւրոպա, սքանչելի միտք մը ունի:

Պաղարկայի մէջ մէկ տեսակ մը թու թակ կայ, որուն փետուրները շատ դեղին ցիլ են, և բնութեան մէջը գտնուած թուշուններուն ամէնէն շատութիւնն է. շատ ընտանի է, և մարդու ընկերութիւնը կը սիրէ:

Եւ գեղեցիկ թուշունը թէպէտ կը թռչի թէ օրէ օր քիչնալու վրայ է որովհետեւ շատ կերպով կը բռնեն կամ կը մեռնուին անոնք, բայց խիստ շատ կան ու կը գտնուին, և կուէնիայի ծովեզերքները քանի մը սահմաններու մէջ արաբները իրենց մեծ չար չարող թշնամիները կը սեպեն անոնք: Թու թակներուն երամները իրենց անդադար աղաղակովը կը հալածեն զանոնք, և անոնց փոքրիկ պարտէզներուն մէջը ինչ պտուղ որ գտնան կը պահպանեն: Ուրիշ տեղ մէջ այնչափ մշտնապար չեն, բայց շատ կան, և արդարեւ արեւադարձի տաք երկիրներուն մէջը հազիւ թէ մէկ տեղ մը կը գտնուի՝ որ չունենայ շատ հասարակ տեսակ թու թակներ, բայց ի բուն ան տեղին սեփական եղած տեսակէն: Շամբորդները միայն Բիբիէի կողմերը հարուր տեսակէն ելելի կը թռնեն: Մասնաւորապէս գլուխ Բարեյուսոյ ըսված տեղին հիւսիսային կողմը տեղ մը կայ՝ որ իր անունը իր անտառներուն մէջը գտնուած թու թակներուն շատութիւնէն կը նշանակուի: Եթէ Երկրայի խիստ տաք կողմերը ճերմակ թու թակ ալ տեսնուած է: Երեւեման շնդկաստանի թու թակները ամէն ուրիշ թու թակներէն մեծ են: Հալաւային Բաբիգայի մէջ թու թակները ընտանի են և շատախօս: Եւրոպական ծովին և շնդկաց Ուկրաինային բոլոր կողմերուն մէջ շատ տեսակներ կան ու խիստ բազմաթիւ են: Թու թակը թէ որ աղէկ պահվի, քանքան ինչ տարիէն ելել կապրի:

Թու թակը Բայնիւրան մէջ:

ՕՒՆԱԿԻՐ իրենց տերերները զուրս տալու սկըսածնուն պէս, հաղադարձոր և միլիոնաւոր պղտի բանւորները իրենց գործքերնին կըսկըսեն: Ոմանք յարգին եր-

կան կտորները հին պատի մը խուռներուն մէջը կը կրեն - ոմանք իրենց շէնքը եկեղեցիի մը պատուհանին մէջ կը հաստատեն: Եւ ուրիշները բարձր աշտարակներուն և ժայռերուն գլուխը բոյներնին կը շինեն: Ոմանք թէլ մը մաշ կը գտնան ձիու մը դըլ խէն ինկած, ուրիշները բուրդի մը կտորը կառնեն կըտանին՝ որնոր մէկ գառնուկ մը փուշերուն մէջէն անցած ատենը անոնց վըրայ ձգեց: Բիչ մը ատենին մէջը հազարաւոր պալատներ կը շինվին, և իւրաքանչիւր պալատ մէկ բոյն մըն է, որոնց ամէն մէկին մէջը շուտով կը տեսնուին զուարճալի փոփոխութիւններ: Եւ մեծ գեղեցիկ հաւ կիթ մը, ետքը պղտիկ ձագ մը բարակ փետուրով պատած: Հատ չանցած ան փոքրիկ ձագը կըսկըսի զգալ որ իր թեւերը կը մեծանակոր: Իր մայրը կըսորվեցունէ իրեն որ ինքը զինքը վեր վերցունէ իր հանգստանալու անկողինէն: Հուտով կը ժրանայ բոյնին բերանը հասնելու, և առաջին անգամ բնութեան գործքերուն վրայ աչք մը պըտրտցունելու: Եւ մեծ տեսարանէն սարսափելով և յափշտակվելով՝ ինքը զինքը իր քոյրերուն և եղբայրներուն մէջը կը ձգէ, որոնք դեռ աս տեսարանը չի տեսն: Բայց երկրորդ անգամ նորէն կանչուելով՝ իր փետուրից անկողինէն կը լայ օդային նորածին թագաւորը որ մանկութեան թաղով իր գլուխը պսակված է, և կը համարձակի նա յիւ ու տեսնալ ան ընդարձակ երկինքը, նոճիներուն երկու կողմը երեւացող բարձրակատար գլուխը, և տերեւալից ծառերուն Լաբիւրինթոսը որ իր ոտքին տակը կիլնայ: Վերջապէս ատենին իր փետուրները բուսնելով և ինքը բաւական մեծնալով կը թռչի կերթայ՝ և իր անուշ երգերովը իր Վտեղ ծողը կը փառաւորէ:

ՍՊԱՐԱՆՈՒՄԻ ՅԱՐՈՒՄԻ ԵՐԱՆԻ ՄԵ:

Բովանդակ Սուրբ Վրդին մէջ մէկ յանդիմանական խօսք մը չի կայ ան իողալի մեղաւորին դէմ, որ ինքը անձը արգարութեանէ զուրկ կը համարի. մանաւանդ թէ Սուրբ Վրդը իրրեւ մատով կը ցուցնէ թէ անանկ մարդն է աւետարանական շնորհաց նշանակալ և ոչ ուրիշը:

Տարդ. աստի՛: — Պատուհան. փէնճիկ: — Պալատ. սաղայ:

Լրջողութեան վրայ:

ԱՍԿԻՆ, ու արծաթը ամէնէն յարմար մե-
տաղներ են ստակի տեղը գործածելու հա-
մար. ինչու որ իրենց արժողութեան հա-
մեմատութիւնովը քիչ տեղ կը բռնեն. և
ասոր համար աղնիւ կամ պատուական մե-
տաղներ կըսվին անոնք:

Բայց ինչու համար ոսկին ու արծաթը
այսչափ երկաթէն ելելի արժողութիւն պի-
տի ունենան. որովհետեւ անոնք երկաթին
չափ պիտանի չեն: Ինչ պիտի բնէինք մենք
առանց դանակի ու մկրատի առանց կացինի
ու մանդաղի. որոնք ուրիշ բաներէ անանկ
աղէկ չեն կրնար շինվիլ ինչպէս որ երկա-
թէն. ոսկին ու արծաթէն շինված գործիք-
ները իրաւացունէ շատ գէշ պիտի ըլլային:

Եւ բանա աղէկ հասկընալու համար,
ոյարտիս միտքդ բերել թէ ամէնէն ելել
պիտանի բաները չեն որ ամէնէն ելել ար-
ժողութիւն ունին: (Դէն ու ջուրէն ելել
պիտանի բաներ չիկան, որ առանց անոնց
չենք կրնար ապրիլ. սակայն ասոնք շատ
տեղերու մէջ ամենեւին արժողութիւն չու-
նին, այսինքն մէկը ստակ մը չիտար անոնց
համար, որովհետեւ առանց ստակի կրնայ
ունենալ:

Ղշմարիտ է թէ տեղ կայ՝ ուր որ ջուրը
նուազ է. ու ան տեղերուն ժողովուրդը
յոժարութեամբ ծախու կառնէ անիկա:
Կրնաս Սուրբ Գրոց մէջը շատ կռիւներու
վրայով կարդալ՝ որ ջրհորներու վրայ ե-
ղան. ինչու որ արևելեան երկիրներուն մէկ
քանիներուն մէջը ջուրը անանկ նուազ է որ
մէկ ջրհոր մը ունենալը մեծ ստացուածք մը
կըսեսպի: Բայց թէպէտ և ելելի արժո-
ղութիւն ունի ջուրը ան տեղով անքը՝ ուր որ
ժողովուրդը յոժարութեամբ ծախու կառնէ
անիկա, բայց ելելօք պիտանի չէ ան՝ որչափ
որ հոս է, ուր Լստուծոյ առատաձեռնու-
թիւնովը առատօրէն կը վայելենք: Կուա-
ղութիւնը կամ հաղուաղիւտութիւնն է որ
անոր արժողութիւնը կ'ելլեցունէ. և ուր
տեղ որ երկաթը հաղուաղիւտ է, հոն ա-
նոր արժողութիւնը մեծ է:

Սկզբնական: — Կարգին. պիտի տես: — Ս'անդաղ.
օրով:

Կան կղզիներ որ ամենեւին երկաթի հանք
չունին, ու ան տեղի մարդիկը քանի մը եր-
կաթ դամբրուն տեղը ուրախութեամբ մէկ
խող մը կուտան: Բայց շատ երկիրներու
մէջ ալ երկաթը՝ որ ամէն ուրիշ մետաղ-
ներէն ելել պիտանի է, խիստ առատօրէն
կըգտնվի Լստուծոյ բարութեամբ: Եւ
սակայն ամենեւին առանց արժողութեան չէ.
որովհետեւ հանքերուն մէջէն փորելով կը
հանվի, ու հալեցունելով գործիքներ կը
շինվի որ կարող ըլլանք անոնք գործածե-
լու: Թէ որ դանակները ու գամերը բնու-
թեան պատրաստ շինված յառաջ դալու-
ըլլային, ու ծովերուն եզերքը գտնված
մանր քարերուն պէս ամէն տեղ գետին
ներէն ժողվովելու ըլլային, և ընտ աղ-
ժողութիւն մը չի պիտի ունենային, որով-
հետեւ ամէն մարդ ստակ մը չի տրւած կը-
նար անոնք ստանալ: Սակայն ան ատեն
ալ ճիշտ հիմակու պէս պիտանի պիտի
ըլլային անոնք:

Բայց այսու ամենայնիւ միայն հաղուա-
ղիւտութիւնը չէ որ մէկ բանին արժողու-
թիւն կուտայ, թէ որ մէկը ան բանը ստա-
նալու համար բաղձանք մը չունենայ: Բա-
նի մը տեսակ քարեր կան որ շատ քիչ կը
գտնվին, բայց բան մը չեն արժէր, ին-
չու որ ո՛չ գործածելու կուգան և ոչ գե-
ղեցկութիւն ունին: Ստակ մը չես իտար
դուն անանկ քարի կտորի, ոչ թէ անիկա
դիւրութեամբ գտնալու կարող ըլլալով
համար, հապա որ կամք չունիս անիկա ըս-
տանալու:

Սակայն մէկ քար մը որ հաղուաղիւտ է
ու խիստ գեղեցիկ, մեծ արժողութիւն կը-
նայ ունենալ. թէպէտ և բանի մը պիտա-
նալութիւն չունենայ միայն մարդու վրայ
զարդ ըլլալէն ՚ի դատ: Լսանկ են անդա-
մանիները՝ յակինթները՝ զմրուխտները՝ և
շատ ուրիշները: Եւ շատ մարդիկ անանկ
կաշխատին որ հողինին բերանին կուգայ,
որպէս զի ստակ վաստղիկն ոչ միայն հա-
կաւոր եղած կերակուրը ու հաղուաղ
գնելու համար, հապա նաեւ օղի ու մոտ-
իկներ՝ ապրճաններ և ուրիշ զարդեր ստա-

Լնդամանդ, Էլուս: — Տակինթ, Էտֆոթ: —
Օմբուխ, Գէլիթ:

նախու համար : Այլ աս բաներուս էվելօք
կըցանկան . վասն զի անոնք աչքի գեղեցիկ
երևալէն 'ի զատ , զործածող անձին հարս-
տութեանն ալ նշան կըտեսլին : Այլ արեւնի
ժաղկկներու փունջ մը շատ անգամ աւելի
գեղեցիկ զարգարանք մը կընայ ըլլալ քան
թէ ոսկեզարդ հաղերձները ու անգամանդ
ները . բայց ունայնասէր կնիկը էվելօք
կուզէ աս ետկիններովս զարգարիլ , որ իր
հարուստ ըլլալը ցուցնէ , քան թէ լեւանը
ժաղկկներովը՝ որոնք ժողվելէն 'ի զատ ու
ընչ աշխատանքի մը կարօտ չէ :

Այլ նաս չունի թէ որ մարդիկ հազվելու
բաղձան իրենց գտնուած վիճակին յարմար .
բայց անարժան բան մըն է որ այսչափ սէր
կըձգեն շատերը իրենց աստիճանէն վեր
մեծագին զարգարանքներու վրայ , որոնք
շատ անգամ անանկ զարգարանքներու վրայ
ստակ կըծախեն , որ լաւագոյն պիտի ըլլար
թէ ան ստակովը հարկաւոր հանդերձները ու
անոնք մաքուր պահելու համար կարասիք
ծախու առնէին : Էին լաթերուն ու աղտո-
տութեան հետ խառնուած զարգարանքը
խիստ զգուշուլու բան մըն է տեսնալ :

Կըլտամ որ հիմայ հասկըցար թէ մէկ
բանի մը արժողութիւն ունենալը ոչ միայն
իր պիտանաւորութեանը կամ գեղեցիկու-
թեանը և կամ հաճութիւն մը տալուն վրայ
է , հապա նաև անոր հազուադէպութեանը՝
այսինքն որ ճիշտապէս հնար չէ անիկա ստա-
նալ : Այլ աս վերի հանգամանքները ունե-
ցող բաներուն մէջէն անոնք միայն ամենէն
էվել արժողութիւն ունին՝ որոնք ամենէն
քիչ կըզտնրվին ու դժուարաւ ձեռք կը
ձգվին :

Սակին ու արծաթին երկաթէն էվել ար-
ժողութիւն ունենալուն պատճառը աս է :
Թէ որ անոնք ամենեւին զործածութեան չի
զախն՝ ու գեղեցիկութիւն մը չունենային ,
մէկը չի պիտի բաղձար անոնք ստանալու .
բայց բաղձալի ըլլալունին երկաթէն էվել
արժողութիւն ունին . որովհետեւ երկաթէն
քիչ կըզտնրվին՝ ու անկէ էվել դժուարին
է անոնք ստանալը : Սակին ու արծաթը միայն
բանի մը տեղականք կըզտնրվին , և ան ալ
քիչ : Մանաւանդ ոսկին՝ որ ըստ մեծի մա-
սին փոշիի պէս ձեռք կանցնի , բանի մը
գեղեցիկ աւագը մեծ աշխատութիւններով

ըլլալով : Տասնըհինգ օխայ արծաթ հանե-
լու համար որչափ աշխատանք և ծախք
պէտք է նէ , մէկ օխայ մը ոսկին համար
ալ նոյնը պէտք է . և աս է պատճառը որ
տրամ մը ոսկիով զրեթէ տասնըհինգ տրամ
արծաթ կընանք ծախու առնել :

Բայց բաղձալի ու հազուադէպ ըլլալէն
'ի զատ գլխաւոր բան մըն ալ պէտք է որ
մէկ բան մը արժողութիւն ունենայ . այսին-
քն անանկ բան մը պարտի ըլլալ ան՝ որ
ուրիշին տալով կընաս զատվել անկից :

(Որինակի աղագաւ առողջութիւնը շատ
բաղձալի բան է , ու անանկ բան մըն է որ
ամէն մարդ չի կընար ունենալ . և ասոր
համար երբեմն առողջութեան վրայ կըխօ-
սինք թէ մեծ արժողութիւն ունի : Բայց ու-
սիկա արժողութիւն բառին ճիշտ նշանա-
կութիւնովը առնուած չէ : Ինչու որ մէկը
իր առողջութիւնը չի կընար ուրիշ մարդու
մը տալ՝ անոր տեղը անկից ուրիշ բան մը
առնելու համար : Ըստ հարուստ մարդիկ
ուրախութեամբ հազար տոպրակ ստակ ,
կամ հազարաւոր տոպրակներ պիտի տային՝
աղբատ բանվորի մը ունեցած առողջութիւ-
նը ու զօրաւոր անդամները ծախու առնելու .
և զուցէ խեղճ մարդը ուրախութեամբ ա-
սանկ առուտուրի մը մէջ պիտի մտնար . սա-
կայն թէպէտ ինքը կընար իր անդամները
կրտել , բայց չէր կընար անոնք ուրիշ
մարդու մը անդամ րնել . կընար իր կեան-
քէն կամ առողջութենէն անցնիլ , ինչպէս
որ շատերը անբարեխառնութեամբ կընեն ,
բայց ուրիշին վրայ չէր կընար անցունել .
այսինքն ինքը անկից զատվելով՝ մէկ ուրիշ
մարդու մը չէր կընար տալ անիկա :

Նիւթապտուտ-իւն :

Նիւթապտուտ անհատաւորին մէկը անգամ մը
խել մը անտեղի խօսքերով կըցուցընէր թէ մար-
դիկ հոգի չունին : Սոիկ ընողները պատասխան
տալու տեղը աչքերնին տնկած իր վրայ կընայէին :
Ինչհաւատը մեծարանութեամբ սկըսեց մէկ տի-
կինի մը հետ խօսիլ . ու անոր հարցունել թէ ինքը
ի՞նչ կըխորհի իր փիլիսոփայութեանը վրայ :
“ Ինձի կերեւայ որ՝ պարոն , պատասխան տրուա-
կինը , ատ քուկին մեծ փիլիսոփայութիւնով
աշխատեցար որ միայն ցուցընես թէ դուն անբան
անասուն ես առանց հոգիի ” :

Պէտք էր որ շարադրէր Վրէստոսը :
Վարձ. ԺԷ. 3 :

ՎՐԵՍՏՈՍ չարչարվելը անանկ ճշմարիտ է՝ որուն վրայ չի կրնար վեճ մը ըլլալ : Ինքը բռնավեցաւ, և անօրէններուն ձեռքովը փառին վրայ դամկեցաւ ու մեռաւ : Ընհաւատ շրեանները հայհոյութեան յանցանքով դատաւարութիւն ըրին իր վրայ թէ, « Ինքը մարդ ըլլալով ինքը գինքը Լստուած ըրաւ » : Կամ ուրիշ խօսքով, « Ինքը գինքը Արդի Լստուծոյ կան չեց » : Իր խաչելութիւնը Երուսաղէմի մէջ եղաւ Տիբերիոս կայսրին թագաւորութեան ատենը, երբոր Պոնտոս Պիղատոս շրեաստանի դատաւորն էր : Եսիկա Վրէստոսեաներն ալ կրնդունին անհաւատներն ալ. առաջինները կրնդունին իբրեւ արմատը իրենց բեղկըրալի յոյսին. վերջինները կրնդունին իբրեւ մէկ նիւթ մը մեզ նախատելու և ամշտունելու : Երբոր շրեանները ամբաստանվեցան Յիսուս Վրէստոս մեռցուն ներկուն հաւսար՝ բնաւ չուրացան ան բանը, հասաւ իրենց բրածովը պարծենցան. յիմարաբար մտածելով որ Յիսուսին և իրենց մէջը եղած իրեք տարվան հակառակութիւնը հիմայ վերջացաւ, և իրենք զըլուխ ելան : Լիստոս իրենց՝ մոլորեալ մահկանացուներ. չի մոմտացին որ անիկա մեռցունելով բուն իրենց զրքին խօսքերը կը կատարէինկոր : Երբոր Վրէստոսի աշակերտներէն մէկ քանին երկմտութեան մէջ էին իր մահուանը վրայով, ինքը ի՞նչ ըստանոնց՝ յարութենէն ետքը : « Վ անմիտներ ու ծանրասիրտներ մարդարեւից բոլոր ըսածներուն հաւատալու. չէ որ Սիսիան ան բաները պիտի քաշէր, և ու իր փառքին մէջը մըտնար : Ու Սոլսէսէն և մարգարէներէն սկըսելով բոլոր գիրքերուն մէջը իր վրայովը եղած բաները կը մեկնէր անոնց, ու կըսէր աւանոնց թէ, Լստանկ պէտք էր Վրէստոսի չարչարվել ու մեռելներէն յարութիւն առնել » : Վարձ. ԺԷ. 25, 27, 46 : Եսաւ ճիշտ ասոր հետը համաձայն կը դոնանք՝ որ երբ Պօղոս և ան պաշտօնին մէջը իր ընկերները Լստուծոյ բանը քարոզելով ամէն տեղ գացին, զգուշութիւն կրնէին որ իրենց ունկնդիրներուն զրուցէն թէ իրենք մէկ նոր չարդապետութիւն մը չեն բերեր իրենց հետը :

քանզի ուրիշ բան չեն բեր, հասաին որ Սոլսէս և մարգարէները խօսեցան ան ըլլալու բանին վրայ, թէ Վրէստոս պիտի չարչարվի. և ինքը առաջին պիտի ըլլայ մեռելներէն յարութիւն առնող, և Եսայի ժողովրդոյը ու հեթանոսներուն լոյս պիտի ցուցնէ : Վարձ. ԺԷ. 22, 23 :

Կարգացող, հիմայ ամէն աս ըսվածներէն յայտնի չէ՝ որ չարչարվող անձն մը պիտի ըլլար Սիսիան և ոչ թէ ուրիշ մէկը : Բայց կը հարցունեմ, ուսկի՞ց էր ան իր չարչարանքներուն հարկաւորութիւնը : Կարծեմ պիտի պատասխանես թէ,

ա. Լսհանք էր որ Վրէստոս չի չարչարվէր թէ որ սուրբ գիրքերը կատարվելու էին : Եւ արդարեւ ասիկա խիստ ճշմարիտ է. Վրէստոս ինքը աս բանիս վրայով իր աշակերտներուն ըսաւ. « Վմէն բան կատարվելու է ինչ որ Սոլսէսին օրէնքին և մարգարէներուն ու սաղմոսին մէջը գրված է ինծի համար » : Գիտենք որ Սուրբ Գիրքերը Լստուածային ներշնչութեամբը տրված են. անոնք Լստուծոյ խօսքն են՝ որ չի կրնար կոտորիլ. քանզի շուտով երկինքը ու երկիրը պիտի անցնին, քան թէ իր խօսքին մէկ գիրք ետ մնայ կատարվելէ : Եւ աս մասին վրայ ինչ կըսենկոր Սուրբ Գիրքերը. սուրբ մարգրիկները Սուրբ Հոգիէն շարժված հոն առաջուց կը խօսինկոր Վրէստոսի չարչարանքներուն վրայ : Սակայն ասկից բնակչոնաբար մէկ ուրիշ հարցում մը կըլլայ : Ինչո՞ւ աս բաները առաջուց զրուցվեցան կամ դուշակվեցան Սիսիային վրայ : Ընտրակոյս ասոր պատասխան պիտի տաս թէ,

բ. Լսոր համար որ Լստուած նախասահմանեց կամ առաջուց որոշեց որ աս բաները ըլլան : Եւ ասիկա ալ աղէկ է. ինչու որ մենք կարծելու չենք թէ Տէր Յիսուսի պատահած դիպումներուն մէկը ըստ պատահման եղած ըլլայ : Չէ. բոլոր ան դիպումները, մինչև անգամ ամենափոքր մէկ բանը՝ ի յաւիտենից Լստուծոյ մտացը մէջ կարգադրեալ էր, և հետեւապէս երբոր երկրի թագաւորները կայնեցան և իշխանները մէյտեղ ժողովրդեցան Տէրջը դէմ և անոր ( ) ծեպին դէմ, ըրածնին միայն ան էր՝ ինչ որ Լստուծոյ ձեռքը և խորհուրդը առաջուց սահմանեց ըլլալ : Վարձ. ԺԷ. 24, 28 : Ըմէնք

բերուն : Իրեն սնունդը միայն ջուրէն կառնէ : Երբոր ողջ է և թաց, գրեթէ թափանցիկ է . և քանի մը մասերուն վրայ կը գտնուին անհամար գեղին թափանցիկ բիծեր, որոնք լոկ աչքով կը տեսնուին : Ետեք իրենց հակիթներն են, որոնք քանի մը ամիսին մէջ կը մեծնան տանձի ձև մը կը ստանան ու մազով կը ծածկուին : Ետքը իրարու ետեւէ կը փրթին կիսնան իրենց ծնողքին վրայէն, և մէկ երկու օր մը ջուրին հետը անդին աւելին կը պլուրտին, ու յարմար տեղ մը գտնալով ինքրդինքնին ժայռի մը կամ քարի մը հաստատ կը փակցունեն. հոն կը մեծնան չափահաս կըլան, ու կըսկըսին իրենք ալ զաւակ և զարմ յառաջ բերել :

Օնոգնէրուն շանի մը խրատներ :

Ո՛վ հայրեր ու մայրեր, դուք ջուրին ակինքովը կայներ էք . թեթև նշանով մը՝ որ ձեր մատովը գետնին վրայ կը նէք, կընաք ճամբայ մը շիտկել ան նորաբուխ առուին : Են նորածին առուն կընաք դուք վաղցունել կանաչագեղ դաշտերուն և մարգագետիններուն մէջէն, որնոր պարարտութիւն և գեղեցկութիւն կուտայ, կամ անանկ տեղ մը առաջնորդել անոր որ մեքենաներ դարձունելով օգտակար ըլլայ մարդոց . և կամ թէ դուք կընաք անանկ ճամբայ մը բանալ ան առուին՝ որ զարնելով և փրփրելով գահավէժ տեղերէն անցնի՝ ուրիշ կատղած բարձրահոս գետերուն հետը խառնուելու որ իրենց ճամբուն մէջը աւերմունքներ կը նետեն, և կամ թէ կընաք թող տալ որ իր դանդաղ ճամբովը վաղէ հոտած լիճի մը մէջ երթայ, ու գարշելի գեռուններուն բընակարան ըլլայ, և իր թիւնաւոր գոլորշիքներովը օդը ապականէ :

Սանկութեան ատենը և տանը մէջը կըլան խիստ խորունկ և մնայուն տալաւ լութիւնները . ձեր զաւակները կարելի է որ քանիքուն և հաւատարիմ վարժապետներ ունենան, բայց գործնական վարժութեան շատ համարները կան որոնք զպրատունին մէջը չեն սորվովիր : Ձեր զաւակն միտքը պարաս չի դադարիր . ինքը համար մը կը սորվի ձեզմէն՝ երբոր դուք անանկ չէք խորհիր : Ձեր խօսքերը իմաստութիւն կը համարի ձեր զաւակը, ձեր ցուցմունքը փորձ է

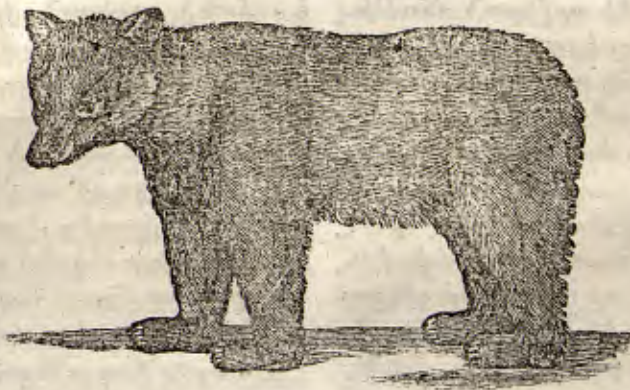
անոր, ձեր կարծիքը՝ հաստատուն վարդապետութիւն է, և ձեր հրամանը՝ օրէնք մը : Ձեր զաւակը ամէն մէկ ձեր նայվածքէն և գործքէն դաս մը կը սորվիկոր . ձեր օրինակը զաւակնիդ կը վարժեկոր : Դուք միշտ անոր առջևը բաց գիրք մըն էք, և ան միշտ կը սորվիկոր անկից : Օգուշ կեցիր դուն՝ ո՛վ կաթողին հայր, դուշ կեցիր խանդակաթ մայր, որ ան բաց գիրքին մէջը անանկ երես մը չի խօթէք որնոր ասկից ետքը բազմաք աւերելու : Օգուշ կեցիք որ ատ շատ կարդացված գիրքին մէջը անանկ բան մը չի գտնուի որնոր դուք չէք ուզեր թէ ձեր զաւակը իր անմեղ կուրծքին շնորհաշուք տախտակին վրայ օրինակէ :

Երջանկութեան մեծ գաղանիքը է բնաւ թող չի տալ որ տղան անգործ մնայ : Թէ որ քու զաւակիդ կընաս սովորութիւն ընել տալ յարատեւական և ուրախ սիրտ աշխատութեան մէջ իր ժամանակը անցունել, երջանկութեան և աղատութեան միջնորդները դուն ստացար անոնց համար :

Սայրուան զբոսիւն :

Ե՛րբ ես պզտի տղեկ մըն էի, կըրէ բարի մարդ մը, իմ մայրս սովորութիւն ըրած էր աղօթք ընելու ատենը իս իր քովք ծոնկի վրայ բերել, ու ձեռքերը գլխուս վրայ դնել : Ես անոր արժէքը գիտնալու համար բաւական չի մեցած մեռաւ ինքը, և ես ինքիդ գլխուս մնացի ինքրդինքիս առաջնորդ ըլլալու : Ուրիշներուն պէս չար կիրքերու ետեւէ եղայ, բայց շատ անգամ կը գտայ որ գլխուս վրայ կակուղ ձեռք մը կայ և զիս կը խափանէ կամ ետ կը բերեկոր իմ չար ճամբաներէս :

Երիտասարդութեան ատենը օտար երկիրներու մէջ ճամբորդութիւն ըրի, և շատ փորձութիւններու մէջ ինկայ : Բայց երբոր կը զննէի անոնց, նոյն ձեռքը ահա իմ գլխուս վրայ էր, ու ես կը փրկուէի : Ետեք կը թուէր որ անոր ծանրութիւնը կը զգամուր՝ ինչպէս որ երջանիկ օրերու մէջ կը զգայի . երբեմն ալ իմ սրտիս մէջը ձայն մը կուգար անոր հետ՝ որուն հարկ էր հնազանդիլ . ձայն մը՝ որ կըսէր, « Ե՛ս . առ չարութիւնը մի գործեր, ո՛րդեակ, և քու Երտուծոյդ դէմը մի մեղանչեր » :

Ե.Բ.Ձ.

ԱՐՋԱՐԸ պղտիկուց հաղիւ թէ վնաս կուտան ուրիշ կենդանիներու . բայց մեծերը անգամ մը արունին համը առնելէն ետքը , շատ վնաս կը հասցունեն անոնց . և թէ որ իրենց կեանքը չի վերջանայ՝ սոսկալի կոտորած կընեն կենդանիներուն իրենց բնակած տեղվանքը : Արջը նաև արմատներով պտուղով ու զանազան ծառերու տերևներով ալ կը կերակրի : Վորենիի տե՛սակ պտուղները շատ կը սիրէ , ու աշնան ալ միսներուն մէջը որ անոնք կը համեն անյապարար կը յափշտակէ ու որ զտնայ նէ : Հասուն ցորեն ալ կուտէ . ու արտերուն շատ վնաս կուտայ ցորենի ժամանակ . ինչու որ իր ետեւի ոտքերուն վրայ նստելով ցորենին արտին մէջ , առջևի ոտքերովը մեծ կապուցի մը չափ իր գիրկը կը ժողվէ ու անոնց գլուխները կը սկսի ուտել : Մտնցմէ՛ի զատ մեղր ալ կուտէ , և շատ անգամ գեղացիներուն փեթակները կ'առնէ կըտանի :

Արջը ամառը միշտ վատած կըլլայ , բայց աշունին երբոր մորենիները կը հասնին , առատ կերակուր դոնալով՝ շատ կը զիրնայ : Հոկտեմբերի վերջերը ալ կը հազարի կերակուրէն . ու անկից ետքը բան մը չուտէր մինչև գարունը : Իր ուղիքները ու ստամոքսը բոլորովին կը դատարկանան ու կ'ծկելով կը պղտիկնայ անոնց ձեւ . և վարի կողմը կարծր նիւթ մը կը դոյնայ՝ որ կը բաղկանայ ծառերուն տերևներէն և ուրիշ կերած բաներէն , որոնց ամէնը արջին ստամոքսին մէջը բոլոր ձմեռը կերակուրի տեղ կը բռնէ : Նոյեմբերին սկիզբին կամ միջին

իր բոյնը կը սնանայ՝ որ առաջուց պատրաստեր էր , ու թէ որ հանգստութեանը արգելք մը չըլլայ , բոլոր ձմեռը թմբած հոն կ'անցունէ : Ալ թէպէտ բոլոր առ միջոցին ամենեւին անունդ մը չընդունիր , բայց դեռ իր առջի որպիսութեանը մէջ կը մնայ բնաւ չի վատուծնար . և խիստ փորձառու որ սորդները իս հաւտացուցին՝ որ եթէ բոյնին մէջը հանգիստ ժամանակը անցուցած ըլլայ՝ ամենեւին զգալի տարբերութիւն մը չի տեսնուիր իր որպիսութեանը մէջ , հապանոյն է՝ թէ որ բռնելով ըլլար ձմեռվան սկիզբին՝ կամ գարունի մէջ բոյնէն ելլալէն ետքը :

Երբոր գարունը կը մօտենայ՝ արջը իր թմբութեանէն կըսկսի արթննալ , ու Մարտի մէջերը բոյնէն կ'ելլայ . թէպէտ ատիկա բնակած երկրին ջերմութեանը ու ցըրտութեան աստիճանին կապված է : Բայց միջոցին ան կարծր նիւթը կը հալի , ու ստամոքսը նորէն կը սկսի իր առջի գործը կատարել . ալ կ'ելլայ կը պրտորի անտառներուն մէջ կերակուր փնտրուելու : Առջի բերանը միջոցներով և ուրիշ զիւրտուարս կերակուրներով կը բաւականանայ . բայց երբոր ստամոքսը իր բնական զօրութիւնը խառնայ , անտառները գրեթէ բոլոր իրեն պատահած բաները կը յափշտակէ :

Ան պատմութիւնը՝ թէ արջը իր ոտքերը լիւրով անունը կ'առնէ կամ կը կիշտանայ , կարծեմ թէ շատ ժամանակէ՛ի վեր հերքոված է . ռատի ալ հարկաւոր չէ անոր վրայ վիճաբանութիւն ընել : Բայց այսու ամենայնիւ չեմ դարձնար թէ ինչպէս ան պատմութիւնը ելեր է , քանի որ ետեւէ ինչ

կայ իմանալու բնության արջերուն բնութիւնը, որոնք ես հիմայ կը պահէմ: Աս կենդանիները միշտ իրենց ոտքերը ու ճանկերը կը ծծէին կամ կը ծամէին. ու աս գործը շատ անգամ քանի մը ժամ կը քշէր՝ մէկ մը մուտու ձայնով մը, որ խել մը հեռուէն կը լսուէր: Ասկից կը հետեւէր որ իրենց ոտքերը շատ անգամ թուքով կամ թէ փրփուքով կը ծածկուէր. որ տղէտները դիւրաւ կը խաբւին կամ կարծելով անիկա՝ ինչպէս շատերը կարծեւին թէ արջը իր մատներուն ծայրէն կամ կը ծծէ: Արեւիկայի պակասութիւնը չէր որ պատճառէր իմ առջերու ասանկ շարունակ լգել իրենց ոտքերը. ընդհակառակը նկատուցի որ միշտ կերակուրէն ետքը կ'ընէին աս բանը. ուստի ապաւնի բնադնիւններուն կը մնայ լուծել աս գաղտնիքը: Բայց ես մէկ կողմանէ կը հաւատամ որ արջը իր ոտքին տակի կաշին ձմեռը կը փոխէ. և թէ որ իրաւ է թէ արջը բոյնին մէջ կը լցէ իր ոտքին տակը, ուրիշն հաւանական է որ բնութեան գործը դիւրացունելու համար կընէ ասիկա:

Եւ արջը բոյնին մէջը կը ծնանի Յուն վարի վերջերուն կամ փետրվարի սկիզբին. մէկէն մինչև չորս ձագ կը բերէ, ու ձագերը ծնած ժամանակին խիստ պղտիկ են. բայց կատարեալ նմանութիւն ունին իրենց ձորը ամէն մասունքներով, և չէ թէ անձն գունտի մը նման են՝ մինչև որ մայրերնին լգելով ձեռի խօթէ, ինչպէս որ հիները սըխարմամբ կարծիր են: Արեւմտ կը լսայ որ նոյն տարին երկրորդ անգամ կը ձկնի աշունի մէջ՝ ու անկէ ետեւ ալ չի ծնանիր մինչև իրեք տարի: Արեւ ծնունդն ալ իր հետը բոյնը կը մտնան ձմեռը, ու դարունին ձորերնուն հետ կը պարտադրին, մինչև որ ինքրորդներն կառավարելու բաւական զօրութիւն ստանան. անկից ետքը մայրերնին կը ձգէ զերեւն:

Արջը շատ շուտով և աղէկ լողալ գիտէ, ու տաք եղանակին շատ անգամ ջուրը կը մտնէ. ծառերուն և ժայռերուն վրայ ելլալու աղէկ վարպետ է, ու վար իջած ժամանակը ետեւուն ետեւուն կ'իջնայ: Այլը շատ սուր է, նմանապէս ականջը ու քիթը՝ լսելու ու հոտ առնելու համար շատ աղէկ

է. ետեւի ոտքերուն վրայ դիւրութեամբ կը քալէ, ու ան դիրքովը ծանր բեռ կընայ տանիլ. մինչև քսան տարու ըլլան է կը մեծնայ, ու մինչև յիսուն տարի կապրի: Հը վէտի արջերը շատ մեծ կը ըլլան. անոնցմէ մէկը ես մեռցուցի՝ որ հարուր վաթսուն իրեք օխայ կիշառէր. բայց պարոնին մէկը կըսէ թէ ինքը մէկ մեծ արջ մը մեռցուցեր է, որ տասը մարդ հազիւ կը ցեր են վերցունել քիչ մը տեղ տանիլ:

Եւ արջը ձագ ունեցած տոները շատ կատարի է. թէ որ վտանգաւոր դիպուած մը պատահի իր ձագերը ծառերուն վրայ կը հանէ. ասիկա անանկ բռնութեամբ կընէ՝ որ ձագերուն ձայնը շատ հեռուէն կը լսուի. անկից ետքը ինքը քիչ մը հեռուն կը լսայ կըստաւ: Աս բանս մէկ ստոյգ նշան մըն է թէ ինքը ձագերը պաշտպանելու շատ ջանք ունի. և իրաւ խիստ վտանգաւոր բան է ձագերը զարնել, թէ որ առաջ անոնց մայրը չի զարնէ. ինչու որ ասանկ դիպածի մը ատեն սաստիկ կատողելով վրադ կուգայ, ու խալըսիլը գրեթէ անհնար է:

Տալեքարելայի մէջ գեղացիին մէկը որ մը անտառին մէջ պղտի արջի մը պատահեցաւ. արջը փախաւ ծառը ելաւ, ու մարդը հրացանը շտկեց զարկաւ վար ձգեց անիկա. բայց իր ըրած քաջութիւնը շատ քիչ քիչ, ինչու որ ձագին ձայնէն մայրը շուտով հասաւ անիկա խալըսելու: Հիմայ մարդը հրացանը պարպած ըլլալով, ու ան լողակին ձեռքը բան մը չունենալով ինքը զինքը պաշտպանելու, շուտով յաղթելուց աւարջէն, ու չորս դին կտոր կտոր եղաւ կերած ծեծէն: Անշուշտ իր կեանքը պիտի կորսնցունէր՝ թէ որ չի կրնար վերջապէս

արջը վերաւորել երկան դանակով մը որ անտեղի գեղացիք սովորութիւն ունին մէջ քերին կրելու : Արջը զգալով դանակին ցաւը ձգեց մարդը՝ ու ձազը որ տեսաւ գետնին վրայ փախած, որ հիմայ աղէկ մը մեռէր էր : բերանը առաւ ու սկըսեց փախչել, մեծ ուրախութիւն տալով իր թշնամիին :

Լուսնի ազդեցութիւնը :

ԼՈՒՍՆԹԱՂԻՆ տրամագիծը է 89,000 մղոն, և իր տարեկան շրջանը անգամ մը կը կատարէ մեր 11 տարիի չափ ժամանակին մէջը, 490,000,000 մղոն արեգակէն հեռու ըլլալով : Արեգակնային գրութեան մէջ ամէնէն մեծ մոլորակը աս է, 1400 անգամ մեր երկիրէն մեծ ըլլալով : Իր օրական շրջանը 9 ժամին և 55 րոպէին մէջ կը կատարի, մէկ ժամին մէջը իր հասարակածին մակերևոյթը 28,000 մղոն շարժում ունի : Այս շարժումը քսան անգամի չափ էվելի արագ է մեր երկրին հասարակածին վերայի շարժումէն :

Արուսեակէն ետքը ամէնէն էվելի փայլուն մոլորակը լուսնի ազդեցութիւնն է, թէպէտ և արեգակին լոյսը և ջերմութիւնը 25 անգամ մեր երկիրէն պակաս է իր վրան :

Աս մոլորակը բոլոր ուրիշ մոլորակներէն կը տարբերի իր երեւոյթովը . ինչու որ իր սկաւառակին վրայէն մէկ կողմէն մէկալ կողմը կամարներ կամ գօտիներ կանցնին, որոնք թէ թըւով և թէ երեւոյթով փոփոխական են : Արեւմտեան աստղային եօթը կամ ութը հասարակածին ուրոնց մէկ քանին իր մակերևոյթին մէկ կողմէն մինչև մէկալը կանցնին . և ուրիշները կտրած կերևան :

Աստղաբաշխները զանազան կարծիք ունեցան աս երեւոյթներուն վրայ : Ոմանք կարծեցին թէ ան գօտիները ամպեր են, կամ մոլորակին մթնոլորտին մէջը բաց տեղումներ . և ուրիշները կարծեցին թէ անոնք նշան են ան մեծ բնական փոփոխութիւններուն կամ շրջաններուն որ միշտ ան մոլորակին մակերևոյթը կը փոխիւրեն : Ինչեւիցէ խիստ հաւանական է որ աս երեւոյթները անանկ պատճառներէ յառաջ եկած ըլլան՝ որոնց վրայ մենք գուցէ բնաւ

կատարեալ տեղեկութիւն չի պիտի ունենանք աս ներկայ վիճակիս մէջ :

Լուսնի ազդեցութիւնը չորս արբանեակ կամ լուսնիներ ունի, որոնց երկուքը երբեմն լուսնաբոլոր կը տեսնուին : Աս արբանեակները անոր բոլորովն կը պարտւին, և իր տարեկան ընթացքին մէջը անոր ծառայութիւն կընեն, ինչպէս որ լուսինը կընէ մեր երկրին : Իրենց շրջանը տարբեր ժամանակներու մէջ կը կատարեն . ամէնէն կարճ շրջանը երկու օրէն պակաս կը տևէ, և ամէնէն երկանը տասներեօթ օրի չափ :

Աս արբանեակները շատ անգամ իրենց գլխաւորին լուսնի ազդեցութեան մէջը կը նստան, և հետեւապէս կը խաւարին : Լուսնի ազդեցութեան արբանեակներուն խաւարումները մեծ գոլշութիւնով գննեցին աստղագետները, ինչու որ անոնցմով տեղերուն ստոյգ երկայնութիւնը և լոյսին արագընթացութիւնը կը ցան իմանալ : Աս տեղը չէ կընար բացատրուիլ կամ իմացվիլ թէ աս խաւարումներովը ինչպէս կընայ գտնուիլ երկայնութիւնը . բայց դիւրաւ կընայ իմացվիլ թէ ինչպէս անոնք լոյսին երագընթացութիւնը ստուգելու միջոցներ եղան : Ինչպէս աս արբանեակներուն մէկին խաւարումը հաշուով տասներհինգ րոպէի չափ առաջ կը ըլլայ երբոր երկիրը իր շրջանին ան մասին վրայ ըլլայ՝ որ խիստ մօտ է լուսնի ազդեցութեան, քան երբոր իր շրջանին լուսնի ազդեցութեան խիստ հեռու եղած մասին վրայ ըլլայ նէ : Ասկից կը գտնուի որ լոյսը տասներհինգ րոպէին մէջը կանցնիկոր երկրի շրջանակէն . և որովհետեւ արեգակը աս շրջանին գրեթէ մէջ տեղն է, եօթը րոպէէն քիչ մը էվել պէտք է որ լոյսը արեւէն մեզի հասնի : Արեւմտեան լոյսը 95,000,000 մղոն տեղը՝ որ է մեր հեռաւորութիւնը արեգակէն, 7 րոպէին մէջ կանցնիկոր . որ բնէ թէ մէկ վայրկեանին մէջը 200,000 մղոն տեղ կը շարժուի :

Լուսնի ազդեցութիւնը Լուսնի ազդեցութիւնը :

Այս քաջած ներութիւններուն իւրաքանչիւր բնոր կը թըւէ թէ վիզերնուս կախած քարի մը կընմանի . սակայն ճշմարտը խորհելով անոնք շատ անգամ մարդկային որոտողութիւն բնոր ներքնապարհներուն ոտքին տակը գործածած քարին նման են, որ կը կարողացունէ անոնք իրենց ցանկալի բարիքներն հասնիլ, որ ետքը հարստութիւնով վեր ելան :

Ստապաշտութիւն:

ԼՓԻՐԱՅԻ Ժողովներքները բնակող տգէտ ժողովրդոցը ունեցած մոլորութիւններուն մէկ խիստ տարօրինակը ան սնապաշտական պատիւն է, որ կէտ ձուկերուն կրնծային: Պօնի ըսված տեղը շատ կը գտնուին կէտեր. բնակիչները անանկ պատիւ կուտան անոնց, որ բոլորովին ընտանի եղած են, և որպէս թէ մարդիկ իրենց կերակուրի համար ծնած ըլլալով կը պաշտակեն կուտին անոնք: Տեղացիները ճշմարիտ կը կոչեն անոնք, և կը հաւատան թէ կէտը ո՞վ որ մեռցունէ նէ, ան մեռնող անձը հանդերձեալ աշխարհին մէջ ջրեղանիկ կը ըլլայ. և ընդհակառակը ո՞վ որ մէկ կէտ մը մեռցունելու ըլլայ հոն պատիժ պիտի քաշէ: Տարին իրեք կամ չորս անգամ տօնախմբութիւն կը կրնեն, որ ատեն իրենց նաւակները գետին մէջ տեղը կը հանեն, և առ յսփաշտակող չատուածներուն խնդրուածքներ ընելով նաւերէն այծեր հաւեր և ուրիշ բաներ կը կրնան, մինչև որ մօտերը գտնուած կէտերուն բոլորն ալ կը շտապեն:

Տարին անգամ մը ինք կամ տասը տարու տղայ մը մեծ արարողութիւններով մատաղ կը կրնեն կէտերուն. տղան ողջ ողջ ցիցի մը վրայ կը կապեն, և տեղատուութեան ատենը ծովին մէջը կը քանկեն ցիցը մինչև որ մակը թացութեան տակն ջուրերը բարձրնալով տղան կը ծածկեն, և կէտերը կուգան կառնեն ան խեղճը:

Կէտերը առ կերպովս կերակրուելով և մարդոցմէ պատիւ ընդունելով այնչափ համարձակ և անվախ են, որ երբեմն ջուրէն դուրս ցաթկելով նաւին մէջը դործողները կը պաշտակեն:

Եւ նոյն պատիւը կը կրնային նաև Կրեանա ըսված կենդանիի մը որ մողէսներուն մէկ գարշելի տեսակն է. և անիկա տեսնալը իրենց մեծ պատիւ կը համարին:

Տունի մը Լապտաշտութիւնը:

ԼՍԻՍԻՄ տանը կարասիքներուն մէկ սրբաբազան կտորն է. որչափ որ գործածվի, այնչափ պայծառ կը փայլի: Եսիկա ամէն տունի մէջ փառք մը և պաշտպանութիւն մը կը ըլլայ, ուր որ յարգութեամբ և հանապազօր կը բնիւրվի: Եսիկա իր մէջը կեն

դանի ջուրի ազգութիւնը կը պարունակէ, որ միշտ լեցուն է և միշտ ղեղուն: Եսիկա զարմանալի կերպով մը կարգըված է տըրտմութիւնը և տխրութիւնը փարատելու, նեղութեան գաւաթը անցունելու, ու զիւրութեան և յաջողութեան օրերը անանցանելի և անշիջանելի պայծառութիւնով ոսկեճառանջ յօրինելու: Եսիկա մահը իր խայթոցէն կը մերկացունէ, և յաւիտենական կեանքին ու փառքին ղուրը կը բանայ:

ՆՈՐԱՆՈՒՐ:

Ստորոս խիստ սաստիկ կարկուտի փոթորիկ մը պատահեցաւ Պրանսայի շատ կողմերը: Վաշի մը տեղմանք մինչև 24 օրով հալեցաւ կարկուտը: Դատ մեծ վնաս եղաւ ցորենի արտեւուն:

Ուստիսի հարուստ տիկին մը Սոսկիայի մօտը իր կալուածքներուն մէջէն 5518 գերիի ազատութիւն շնորհեց, և անոնց բնակելու և գործելու երկիր տրւաւ, որուն համար չափաւոր վարձք մը պիտի վճարեն:

Ենգլիսի Խոլանտիայի և Սկոտիայի միացեալ տէրութեան բովանդակ սահմանը 1838ին 61,268,320 լիբէ սթէնլինի ապրանք մնաւ դուրսէն, որ 1837ին մօտաւ ապրանքէն 6,500,000 լիբէ սթէնլինի էվէլ էր: Եւ նոյն տէրութեանը սահմանէն դուրս ելած ապրանքը թէ երկրին բերքը եղբ է և թէ արհեստին հնարած ալիւսը կը բաւեր, 1737ին 72,547,047 լիբէ սթէնլինի էր. բայց 1838ին 92,450,231 լիբէ սթէնլինի ապրանք ելաւ, որ առջի տարիքէն գրեթէ 20,000,000 լիբէ սթէնլինի էվէլ էր: Եւ 1838ին 1490 հատ ալ նաւ շինվեցաւ:

Բեդրոպուսի օրագրութիւնը կը գրէ թէ, մօտ ատեններս քաղաքին մէջը կնիկ մը մեռաւ 116 տարու. և մինչև իր կեանքին վերջին րոպէն խելքը զլուխն էր և իր աչքերը անանկ կատարեալ կը տեսնային որ առանց ակնոցի կար կը կարէր: Պրանսայի թուղթերուն մէկն ալ կը յիշէկոր թէ Լիլիլը քաղքին մէջ բժիշկ մը կայ Բըքար անունով, որ հիմայ 100 տարու է, և իր ամէն կարողութիւնները դեռ վրան են: Եւ մարդը 22 զաւկի տէր եղաւ, որոնցմէ 17 հատը մահէ են, և ամէն ալ բժրկութեան արհեստին մէջը մեծցուց:

Յունաստանի նաւահանգիստներէն Պրանսա դացող վաճառականի նաւերը որոնք մաքուր ըլլալով թուղթ ունին, միայն 10 կամ 12 օր շտապելէն կը կրնան հիմայ. 12 օր Սիցիլիական ծովին վրայի նաւահանգիստներուն մէջ, 10 օր Ելլանտեան Ովիանտին վրայ եղածներուն մէջ:

Հարուսային Բերիդայի մէջ Պուպիլիայի հիմակվան թագաւորը 13 տարու տղայ մըն է: